

ЛКСМУ(МДС) М.Коваль відзначалось, що єдино реальною політичною силою, з якою співпрацює комсомол, залишається Комуністична партія. СНУМ не стільки виражає інтереси молоді, скільки виконує програму тих політичних сил, які фінансують, підтримують і які стояли біля витоків цієї організації.¹⁹

Логічним завершенням кризи, що поглиблювалась в ЛКСМУ(МДС), став XXVII з'їзд спілки, який відбувся у вересні 1991 року. На з'їзді було прийнято постанову про припинення існування ЛКСМУ(МДС) і створення принципово нової організації - Спілки молодіжних організацій України (СМОУ). Основна мета СМОУ - сприяння самореалізації молодої людини, її соціальному захисту, вираженню інтересів членів організації. Діяльність СМОУ спрямована на згуртування молоді на побудову суверенної демократичної України, на участь молоді у формуванні та реалізації державної молодіжної політики, на створенні умов для участі молоді у вирішенні власних проблем, в тому числі шляхом підтримки і розвитку молодіжного підприємництва.²⁰

Таким чином, домінуючу роль у молодіжному середовищі в 1985-1991 роках відігравав комсомол. Незважаючи на політичну заангажованість, яка привела спілку до краху, фінансові можливості, підтримку з боку держави та партійних структур, розгалужений бюрократичний апарат, в центрі і на місцях не створювались умови для активної молодіжної політики. Молодіжні організації, альтернативні комсомолу, виникли на хвилі критики існуючої на той час політичної системи. Проголошуючи метою своєї діяльності боротьбу за незалежність України, вони використовували енергію молоді виключно в руслі політичної боротьби (участь в мітингах, пікетах, студентське голодування в Києві в жовтні 1990 року). Здобуття Україною незалежності в серпні 1991 року призвело до різкого зменшення соціально-політичної активності молоді, що не могло не відбитись на популярності політизованих молодіжних організацій.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1.Поточний архів Центру інновацій та розвитку. м.Київ. Зведені дані про чисельність громадських організацій. Січень 2000р.; 2. XXVII съезд Коммунистической партии Советского Союза. 25 февраля - 7 марта 1986 г. Стенографический отчет. - М., 1986. - С.642; 3. Державний архів Вінницької області (далі- ДАВО). -Ф. П-136.- Оп. 84.-Спр. 122.- Арк. 44; 4. ДАВО. - Ф.П-399. - Оп. 19. - Спр.19.- Арк.49; 5. Там само. - Арк.50; 6. ДАВО.- Ф.П- 399.- Оп.19,- Спр. 18 - Арк.4; 7. Там само.- Арк..75; 8.Центральний державний архів громадських об'єднань України (далі- ЦДАГО України).- Ф.1.- Оп.32.- Спр.2658.- Арк.76; 10. Там само.- Арк.77; П.Головенько В.Л., Корнієвський О. А. Український молодіжний рух: історія та сьогодення. - К. 1994. - С.78; 12.Мулява В.С. Від філософського клубу до Руху і Народної партії України.// Студентський вісник. Інформаційний бюлетень осередку НРУ(Історичний факультет ВДП). - Вінниця, 1990.- №1. - С.1; 13. ДАВО.- Ф.П-136.- Оп.88.- Спр.1.- Арк..85; 14.Головенько В.А. Український молодіжний рух у ХХ столітті. - К., 1997. - С.98; 15. ДАВО.- Ф.П-399.- Оп.19.- Спр. 17.- Арк.62; 16. ДАВО.- Ф.П-399.- Оп.20.- Спр. 1.-Арк.6; 17. Там само.-Арк.7; 18. Там само.-Арк.32; 19. Там само.- Арк. 18; 20. Статут Спілки Молодіжних Організацій України// Молодіжний рух в Україні: довідник. Ч. I - К.. 1998. - С.119.

Т.С. Пашиніна

ОСОБЛИВОСТІ СТАНОВЛЕННЯ СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО МОЛОДІЖНОГО РУХУ (1991-2001 РР.)

Як відомо, молодіжна політика - це частина соціальної політики будь-якої держави, яка перш за все спрямована на інтеграцію молоді в суспільство.

Багато досліджень останніх років, з одного боку, ідеалізують, а з іншого - принижують роль молоді в політичних процесах країни.

Тому для прогнозування молодіжних процесів необхідні знання реальної ситуації, вивчення інтересів і цілей, пріоритетів і прагнень молодих українців, мотивів їхньої поведінки з урахуванням конкретно-історичних умов, в яких вона формується.

Ми не претендуємо на остаточні висновки щодо молодіжних проблем. Спробуємо лише проаналізувати ті зміни, які сталися з нашою молоддю в умовах ринкової економіки.

Якщо розглянути це питання з огляду на той історичний проміжок часу, який

країна пройшла за 70 років радянської влади, то слід відзначити, що серед генерації радянської молоді, яка, безумовно, певним чином вплинула на молодь сьогодення, можна виділити чотири покоління: перше - так звана молода "ленінська гвардія", для якої пріоритетною була ідея світової революції, розширення і посилення держави, перетворення її в наддержаву; друге - молодь сталінського періоду: це дисципліновані виконавці волі Йосипа Віссаріоновича. Це досить слухняне, пригнічене покоління, яке частково втратило здібності проявляти ініціативу, творчість; третє - покоління комсомольських функціонерів, яке при всіх позитивних рисах комсомолу тяжіло до заорганізованості і формалізму; четверте - останнє покоління радянської молоді, яке дісталось нам у спадщину. Це були реформатори, які прагнули модернізувати соціально-політичну систему і були неординарні в своїх прагненнях, сподіваючись на їх блискавичний успіх.

Всі ці чотири покоління молодих громадян країни Рад були об'єднані єдиним: сильною і нерухомою комсомольською організацією, альтернативи якій не було і не могло бути.

Можна по-різному оцінювати сімдесятирічний досвід радянського молодіжного руху, але було б помилковим і неприпустимим не визнавати його впливу на молодіжний політичний рух сьогодення.

Навіть зважаючи на те, що сучасній молоді притаманна підвищена адаптаційна спроможність, молодим людям, яким дістався у спадщину певний стереотип політичної інертності, дуже важко визначитись у своїх політичних уподобаннях і пріоритетах.

Така ситуація обумовлена низкою як об'єктивних, так і суб'єктивних причин: помітне майнове розшарування суспільства; активізація тих чи інших політичних партій чи угруповань, яких в країні вже понад 100; стрімке падіння авторитетів багатьох політичних лідерів; розвал старої системи формування ціннісних орієнтирів не спричинив створення нових підходів до цієї проблеми; виникнення різного роду релігійно-агітаційних корпорацій, переважно іноземного походження, які просто заповнили теле- і радіопростори; відсутність системного регулювання змісту теле- і радіопрограм, продукція яких іноді продовжує викликати нарікання і справедливе обурення; відсутність системних підходів до проблеми соціально-психологічної допомоги молоді; занепокоєність молоді повільним ходом реформ у всіх сферах життя країни.

Характеризуючи причини певних кризових явищ у молодіжному середовищі та ставлення молодих людей до політики, не можна обійти і питання кризогенності юнацького та молодіжного віку в цілому. Загальновідомо, що статево-вікові особливості загострюються залежно від економічного стану країни, політики держави в цій сфері, рівня безробіття тощо.

Принципово важливим питанням залишається відсутність у нашому суспільстві чіткої і цілісної системи виховання молодого покоління. Коли стару марксистсько-ленінську систему виховання зруйновано, об'єктивно виникає запитання, на яких цінностях та ідеалах виховувати молоде покоління, яких політичних орієнтацій дотримуватись в умовах ідеологічного плюралізму, багатопартійності?

Активна участь молоді в політичних процесах країни має багатопланове значення: по-перше, саме через таку участь створюються умови для більш повного розкриття всіх можливостей і талантів молоді особистості, її творчої реалізації. Варто підкреслити, що при цьому відбувається якісне перетворення всіх аспектів життя молоді людини, а це в свою чергу веде за собою інтенсифікацію молодіжного фактору. По-друге, всебічний розвиток молоді людини як суб'єкта політики є важливою умовою зв'язків політичних інститутів із молодіжними організаціями, певним засобом контролю за діяльністю політико-управлінських структур з боку молоді. По-третє, через розвиток демократії і участі молоді в політичних процесах суспільство задовольняє прагнення молодих людей щодо їхньої участі в управлінні державою, її причетності до справ у країні.

Дослідження цілей широкої участі молоді в політичному житті країни значною мірою залежить від мотивів, якими керуються юнаки та дівчата у своїй політичній діяльності, тому що сама мотивація може виявитись, з точки зору суспільних інтересів, настільки негативною, що не може вестися мова про те, що ці процеси сприяють зміцненню демократії в суспільстві. Тут вже постає питання не тільки політичної зрілості, а й морального самовдосконалення і всебічного розвитку.

Розглянемо результати соціологічного опитування, яке проводилось у 1999 р. серед студентів Вінниччини.

Чи залежить від вашої активної життєвої позиції стан речей?

	Залежить повністю	Швидше залежить, ніж ні	Ні, не залежить	Мені байдуже	Важко відповісти
в країні	9	15	50	12	12
в області	17	42	24	8	7
в місті	16	49	20	7	4
в навчально-му закладі	29	51	11	3	5

Як видно з таблиці, відсоток молодих людей, байдужих до долі країни, не такий вже й низький (12 байдужих і 12 - вагаються), і ще у той час, як всього 9 відсотків пов'язують долю країни із своєю безпосередньою участю в її перебудові. Достатньо високий рівень молодих людей, яким політика взагалі байдужа (41%); з числа тих, хто займається чи хоче займатися політикою, найвищий відсоток респондентів, які бачать у цьому перспективи для своєї кар'єри (32%).

Участь молоді в управлінні державою, як показують дослідження, у політичних процесах становить для молоді людини: по-перше, зацікавленість (морально-політичну чи матеріальну); по друге, засіб реалізації; по-третє, морально-політичний обов'язок.

Крім того, ці ж дослідження показали, що 70 відсотків молодих людей з числа опитуваних мають здорові амбіції щодо лідерства в політиці. Чи це випадково?

Існує думка психологів про те, що прагнення людини до влади є відображенням її низької самооцінки. З цього можна зробити висновок, що за допомогою влади молоді люди іноді хочуть компенсувати свою невпевненість, підвищити свій авторитет у молодіжному середовищі.

Є й інша точка зору: низька самооцінка гальмує залучення молоді до політики, суттєво знижує її можливості щодо розвитку політичної діяльності.

І в першому, і в другому випадку проблема мотивації участі молоді в політиці певним чином психологізується, тобто питання мотивів політичної діяльності зводиться до особистих психологічних якостей молоді особистості. Але, крім психологічних мотивів, варто було б згадати і про передумови участі молоді у політичних процесах. Ці передумови можна умовно поділити на 4 групи: матеріальні; політичні; соціально-культурні; правові.

Не випадково на перше місце ми поставили саме матеріальні передумови. У зарубіжних політологічних дослідженнях взаємозв'язок добробуту суспільства в цілому і його політичної системи зокрема розглядається в такому аспекті: чим багатше суспільство, тим воно більш відкрите для демократичних перетворень, в економічно розвинутому суспільстві різка майнова поляризація зникає, створюється сильний середній клас, який за становищем у суспільстві і об'єктивними інтересами складає опору демократичного режиму. З цим важко не погодитись, адже, по-перше, рівень добробуту, особливо серед молоді, помітно впливає на політичні переконання і орієнтацію молодих людей. І врешті-решт, давно відомо, що матеріально забезпечені люди є більш ліберальними, більш терпеливими до політичних колізій і реформ, тим часом як

малозабезпечені люди є більш інтолерантними. Особливо це стосується молоді. Адже відомо, що саме з малозабезпечених юнаків та дівчат у більшості складаються ультракрайні молодіжні течії. Саме цю категорію підлітків використовують у своїх інтересах деякі політичні партії для участі в мітингах, страйках та інших масових акціях протесту; по-друге, достатньо високий матеріальний добробут є необхідною базою для формування компетентного корпусу професійно підготовлених управлінських кадрів. В умовах малозабезпеченості важко добитись того, щоб найталановитіші молоді люди досягли високого рівня загальноосвітньої і професійної підготовки для подальшої ефективної участі в політичних процесах держави.

Якщо ж поцікавитись тим, що думає молодь з цього приводу, то побачимо, що 72% загального числа опитаних вважають, що їх участь в активному політичному житті країни залежить від їхнього матеріального стану.

Молоде покоління перехідної епохи - це покоління, яке зазнало впливу не тільки попередніх поколінь, але й суспільно-економічних суперечок і негараздів сьогодення. Цим пояснюється суперечливість політичних поглядів молодих людей, їх різнобарвні політичні настрої, які стають і зрозумілими, і виправданими. Адже неможливо за такий відносно короткий проміжок часу позбутися політичних, ідеологічних стереотипів минулого і водночас подолати комплекс адміністративно-командної доби.

Зважаючи на всі ці обставини, спробуємо дати характеристику сучасному молодіжному руху, який, на наш погляд, поділяється на два реально існуючих складники: організований рух, що є проявом так званої державної молодіжної політики; неформальний молодіжний рух (тобто "неформали")

Розглянемо кожний з них. Організований рух - це соціальна група молодих людей, яка є частиною соціального інституту держави, це організація, де становище окремих членів регламентовані офіційними правами і законами. Організований рух має юридичний статус, чітко визначене лідерство. Це, як правило, політизована частина молодіжного руху, яка має свого керівника, програму дій, є керованою і підпорядкованою відповідній державній структурі. До організованого руху ми відносимо і молодіжні політичні об'єднання, які створюються як молодіжне "крило" тієї чи іншої політичної партії, і окремі молодіжні політичні партії, яких сьогодні в Україні офіційно налічується три: "Молода Україна", "Нова генерація" та "Молодіжна партія України" (ОПР - МЛУ)¹. Деякі дослідники вважають, що "молодіжні організації мають невеликий вплив на широкий загал молоді. Але зважаючи на їх зростаючу чисельність, безпосереднє включення у молодіжне середовище, їх потенціал, як суб'єкт молодіжної політики є досить перспективним".²

Організований молодіжний рух входить до системи державної молодіжної політики, є більш-менш прогнозованим, з регульованими правовідносинами, які виникають у зв'язку з формуванням і здійсненням молодіжної політики органами державної влади, самоврядування чи окремими політичними партіями. Щодо ставлення молоді до політичних партій, то доречним було б нагадати, що за даними досліджень "Ваша думка", проведених центром "Соціальний моніторинг" та Українським НДВ проблем молоді, від 3/4 до 2/3 опитуваних не вірять, що з приходом до влади будь-якої політичної партії українське суспільство позбавиться нинішнього кризового стану.³ На думку О.Корнієвського, "можна очікувати певного конфлікту між готовністю молоді до голосування та її готовністю голосувати саме за партійні списки, оскільки безперечним є дуже низький рівень довіри до партій".⁴ Це стосується як організованого руху, так і так званих "неформалів".

На відміну від організованого молодіжного руху, неформальні об'єднання - це явище масове. Неважко помітити, що бурхливий розвиток різного роду неформальних об'єднань збігається з періодом поширення демократії в країні.

Звідси можна зробити висновок, що рівень демократизації в суспільстві визначається в тому числі і кількістю добровільних формувань, ступенем їхньої

активності. В свою чергу, можна зробити інший висновок: поява "неформалів" не є випадковою. Це закономірний процес, характеризуючи який можна прогнозувати, що з подальшим розвитком демократії збільшиться кількість неформальних організацій.

І якщо серед організованих молодіжних структур (наприклад, політичних) можна передбачати певну централізацію (ті чи інші з них уже сьогодні тяжіють до об'єднання), то ці процеси не можуть стосуватися неформальних об'єднань, таких різних за своїми цілями та інтересами.

Що ж таке "неформали"? Можна відзначити такі основні ознаки неформального молодіжного руху: неформальні об'єднання - це група людей, яка виникає за чіткою особистою ініціативою чи спонтанно; "неформали" мають спільні цілі та інтереси; неформальні організації не мають статусу, тому їх важко класифікувати; в таких об'єднаннях буває важко виділити лідера; вони рідко мають чітку програму дій, слабкі внутрішні зв'язки.

Аналізуючи діяльність неформальних об'єднань та історію становлення молодіжного неформального руху в Україні, можна визначити такі основні причини їх створення: прагнення самореалізуватись; виклик суспільству; намагання повернути до себе увагу; проблема незайнятості, незадовільна організація дозвілля молоді; вплив різного роду релігійних течій чи кримінальних об'єднань; данина західним течіям культури.

Слід відзначити як позитивний фактор нашого часу, що зняття певних обмежень на об'єднання громадян призвело до бурхливого зростання числа самодіяльних організацій, які ми ділимо на політизовані та неполітизовані. Політизовані неформальні об'єднання часто діють за ініціативою невеличкої групи збоку. Неполітизовані, як правило, являють собою об'єднання людей зі спільними інтересами. Характеризуючи неформальні об'єднання, ми можемо також поділити їх на типи: демократичний і авторитарний. Обидва ці два типи створюються за ініціативою "знизу". З точки зору ставлення до суспільства в цілому неформальні об'єднання можуть бути соціально-прогресивними і асоціальними. Асоціальні, в свою чергу, можуть мати яскраво виражений агресивний характер. Прикладом таких об'єднань є різного роду злочинні угруповання. Як правило, ці об'єднання бувають структурованими, з визнаним лідером і суворою системою залежності від останнього. Лідер в таких організаціях - це авторитарний член групи, особистий вплив якого дозволяє йому відігравати головну роль у діяльності групи. Авторитет лідера може існувати тільки в уяві членів даної групи.

Слабка здатність молоді до самоаналізу, прагнення будь-яким чином реалізувати свій "неоцінений" в іншому колективі потенціал, протести, пов'язані з так званім юнацьким максималізмом, розгубленість, пов'язана з негараздами сьогодення, штовхає молодь до подібного роду об'єднань.

Не слід вважати неформальні об'єднання винаходом нашого часу. Адже об'єднання людей за інтересами відомі з глибокої давнини. Ми пам'ятаємо і численні античні філософські школи, літературні і художні школи середньовіччя, різноманітні клуби дореволюційної Росії. Людина, особливо молода, сповнена сил і енергії, прагне до об'єднання з іншими, близькими їй за духом особистостями.

Сьогодні в умовах демократії молодіжний рух виходить на якісно новий етап свого розвитку. Молоді люди об'єднуються для спільної діяльності в організації, які можуть бути різні за змістом і цілями - від добродійних до злочинних.

Саме тому найголовнішим питанням сучасного молодіжного руху є взаємовідносини "держава-молодь". Ці відносини базуються на тисячолітніх традиціях, але кожного разу переходять у нову якість, коли держава переходить від одного якісного стану до іншого.

Побудова демократичного суспільства із соціально-орієнтованою економікою неможлива без духовного розвитку молоді, формування у молодого покоління таких якостей, як патріотизм, професіоналізм, гуманність, компетентність, відповідальність

тощо. Реалізація саме цих ідей передбачає активну безпосередню участь молоді у формуванні і реалізації державної політики. Держава повинна створювати умови для розширення можливостей молодого людини і, перш за все, її вибору свого життєвого шляху, досягнення особистого успіху за умови забезпечення самореалізації молоді особистості.

Основними цілями і пріоритетами державної молодіжної політики є створення і зміцнення правових, економічних і організаційних умов для громадянського становлення. Учасники парламентських слухань, які відбулися 21 червня 1999 р., обговоривши питання практичної діяльності органів виконавчої влади і органів місцевого самоврядування щодо виконання Закону України "Про сприяння соціальному становищу та розвитку молоді в Україні", відзначили, що "останнім часом в країні все відчутнішою стає потреба реалізації державної молодіжної політики, яка повинна реально стати одним із найважливіших і специфічних напрямів діяльності держави і здійснюватись в інтересах молодого людини, суспільства, держави з урахуванням можливостей країни, її економічного, соціального, історичного, культурного і світового досвіду державної підтримки молоді"⁵. Основним принципом державної молодіжної політики повинно стати відпрацювання єдиних підходів до питань формування і реалізації молодіжної політики органами державної влади, а саме: демократичність щодо молодіжного руху, дотримання прав і свобод молодих громадян. Сьогодні, як ніколи, потрібно активно стимулювати підвищення політичної культури молоді, формування постійного конструктивного діалогу "держава-молодь", необхідно надавати молоді можливість самій "робити політику" за рахунок альтернативного проектування шляхів розв'язання економічних, політичних, соціальних проблем. Саме таким чином можна досягти піднесення віри молоді в українське суспільство, діючи політичну демократію та необхідність сприяння економічним і соціальним реформам в Україні.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Політика і культура. - 2000. - № 43. - С. 22; 2. Віче. - Жовтень. - 2000.- С. 58; 3. Довідкові матеріали про становище молоді та хід реалізації державної молодіжної політики в Україні - К.. 1997.- С. 98; 4. Віче. - Січень. - 1998.- С. 115; 5. Голос України. - 1999.- 21 липня.

О.І.Гуцол

РОСІЯНИ В УКРАЇНІ: ВІД "СТАРШОГО БРАТА" ДО НАЦІОНАЛЬНОЇ МЕНШИНИ

Актуальною в усьому світі є проблема національних меншин. Безумовний інтерес становить і проблема національних меншин українського суспільства. Це пояснюється насамперед існуванням значного відсотку іноетнічних спільнот серед населення. Так, за даними останнього перепису, на теренах України проживають представники 133 різних національностей, які нараховують загалом 14 млн. осіб. Найбільшою національною меншиною України є росіяни, які на 1989 р. склали 22,1% населення країни або 11,4 млн. осіб.

В останні роки проблеми, пов'язані із статусом російської меншини, неодноразово були предметом наукових досліджень. Зокрема проблемою етносів України займаються Панчук М., Римаренко Ю., Трощинський В., Курас І., Майборода О., Шульга М., Пизюра Є. та інші. Не обходили її і деякі закордонні дослідники. Проте становище російської меншини в Україні не стало предметом спеціального всебічного дослідження. У запропонованій статті робиться спроба проаналізувати формування та еволюцію російської спільноти в українському суспільстві.

До розпаду СРСР представники багатьох національних меншин, що проживали в